

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

nøglehullet

NR. 1 1996

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Lillerøds kendte vognmand, Christian "Jyde" Andersen med et læs valnøddestød på vej til Fritz Hansens Møbelfabrik først i 1940'erne. De hårde vintre slog mange valnøddetræer ihjel, og træet blev brugt til møbler i stedet for de tropiske træarter, der var umulige at skaffe på grund af krigen.

PROGRAMMET

TIRSDAG den 20. FEBRUAR kl. 19.30 på HOVEDBIBLIOTEKET:

ORDINÆR GENERALFORSAMLING. Dagsorden ifølge vedtægterne. Efter generalforsamlingen vil museumsleder i Slangerup, JENS WESTERLUND, fortælle om de spændende arkæologiske UDGRAVNINGER I HAGERUP. Historisk Forening i Slangerup kommune har nu gravet i kongsgården i 15 år, og der dukker der stadig nye og spændende fund op.

ONSDAG den 20. MARTS kl 19.30 på HOVEDBIBLIOTEKET:

OM ALLERØD KOMMUNES UDVIKLING

Byplanchef i Allerød kommune, arkitekt BENNI SVENNINGSSEN har på nærmeste hold fulgt kommunens fysiske udvikling gennem mange år og under flere byråd. På mødet vil han causere om embedsmandens oplevelse af lokal- og kommuneplanlægningen - og dermed baggrunden for, hvorfor her ser ud, som der gør.

Alle kortudsnit er bragt iflg. tilladelse A215/83.

Lokalhistorisk Arkiv har til huse på Frederiksborgvej 59, Lillerød, 3450 Allerød. Arkivet har åbent hver tirsdag kl. 9.00 - 13.00 samt første onsdag/torsdag i månederne oktober til maj efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm på telefon 48 17 08 91.

Henvendelse kan også ske til:

Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød

Karen Andersen (sekretær) tlf. 48 17 51 73
Cedervangen 32, Lillerød, 3450 Allerød

"Nøglehullet" er medlemsblad for Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Layout og tegninger: Ole Høegh Post, tryk: Preben Jensen. 350 ekspl.

ISSN 0905-4146 Januar 1996

DOZEREN HAR VÆRET HER IGEN...

Mange af os troede, at de sidste rester af vor traditionelle bygningskultur - lad os bare kalde den vor kulturarv - var sikret, efter at nedrivningsmentaliteten havde kulmineret i 1970'erne og 1980'erne. Men dozeren er stadig aktiv, og i den senere tid er der forsvundet 3 mindre gårde (husmandssteder) i Lillerøds yderområder, uden at nogen har reageret.

Det drejer sig om ejendomme, der i al deres anonymitet er skønnet uinteressante - og som på en eller anden måde lå i vejen for udviklingen:

Først ejendommen "Lille Mellemskovgård", Rørmosevej 1, nær Allerød Gymnasium og Vestcentret, ikke at forveksle med den endnu eksisterende nabogård "Overbjerg".

Siden den lille navnløse gård i Lillerød Enghave, og sidst gården "Nøjsomhed" ved Gydevang i Lillerød.

De 3 små landbrugsejendomme lå alle tæt ved bebyggelse, og på en eller anden måde fik nogen nedrivningstilladelserne. Man kunne

frygte, at systemet kun opererer med begreber som "nedlæggelse af en lejlighed" i stedet for "tilladelse til at fjerne en del af kulturarven"; en mere end 100 år gammel bondegård.

Rørmosevej i "Lommen"

Landbrugsejendommen "Lille Mellemskovgård" på Rørmosevej var opført på Kollerød mark engang i slutningen af forrige århundrede, og navnet, der sjældent blev brugt, antyder jo, at den lå på en fjern parcel af Mellemskovgård, syd for Kollerød.

Rørmosevej går parallelt med Kollerødvej og betjener desuden ejendommene Overbjerg, Birkedal og den nu forsvundne Rørmosegård. Det lille 3-længede sted havde et smukt stråtækt stuehus - for mange år siden omgivet af skrotbiler og ragelse, som ejeren Bjerregård omgav sig med. Idag kendes tomten på den gruppe elme og asketræer, der stod på grunden, hvor Lille Mellemskovgård lå, i det område mellem Kollerødvej og Røglevej, som i

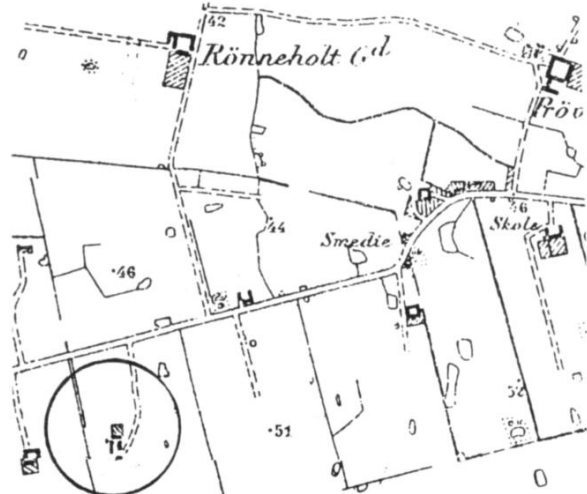
Lille Mellemkovgård på Rørmosevej 1, set fra syd-øst. Til venstre ses ejeren Bjerregaard Jensen. OHP 1982.

Kortudsnit fra 1974 med de 3 nedrevne smågårde. Lille Mellemkovgård ses - uden navn - mellem Overbjerg og Engholm.

kommuneplanlægningen blev kaldt "Lommen".

Områdets anvendelse har været diskuteret heftigt. Ved disse lejligheder har LAFAK peget på beva-

Kortudsnittet fra 1898 viser området ved den nuværende Rørmosevej, der engang var landevejen til Kollerød. Bemærk de regelmæssige jordlodder langs vejen.

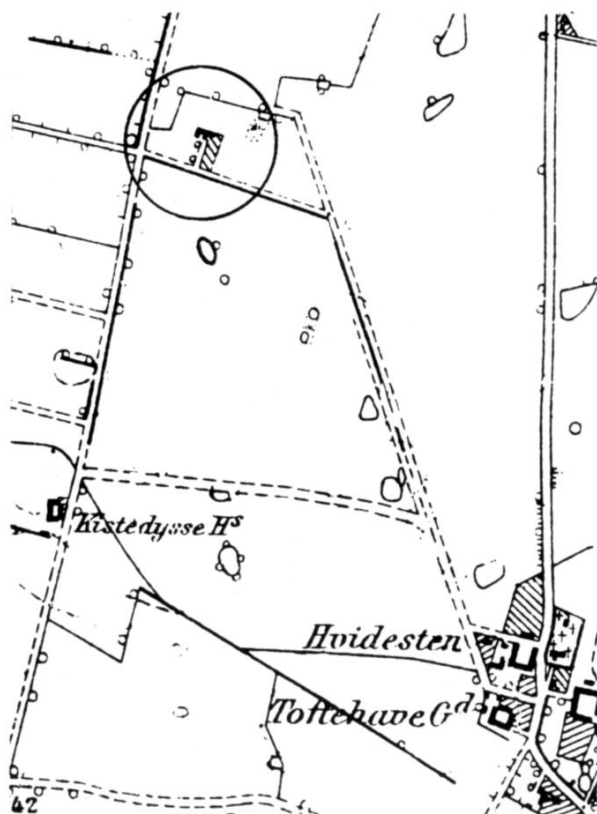

Frede Frederiksens gård i Enghaven. Stuehuset (til højre) var meget gammelt, mens staldlængerne var ret nye. OHP 1979.

ringsværdien af de 3-4 berørte landbrugsejendomme. Vi mente dengang, som nu, at en stråtækt gammel gård ville kunne live op i en ørken af moderne boliger - og tilmed minde fremtidige beboere om egnens fortid. Ingen har til dato forklaret, hvorfor den fine lille gård skulle dozes.

Enghaven

Den lille gård i Lillerød Enghave (Frederiksens) hed ikke noget, ud over at den i meget gamle dage blev benævnt Toftehavehus efter hovedparcellen, Toftehavegård i Lillerød. I forbindelse med udskiftningen i 1780'erne blev der udstykket husmandssteder fra gårdene, som regel i de samlede markers yderområder. Engang lå der flere smålandbrug i Enghaven: Kistedyssehus ("Iversens Gård"), den lille ejendom, som nu ligger

Kortudsnit af Lillerød Enghave 1914. Frede Frederiksens gård lå dengang ved en markvej fra Toftehavegård. Markveje og skel følger udskiftningen fra 1782. Den ovale signatur er langdyssen.

midt i nyttehaverne (Haveforeningen Enghaven), ja alle småejendommene langs grusvejen til og med "Staunings Gartneri" havde lidt landbrug. Jordstykkerne på vejens vestside er stadig en række påfaldende smalle og lange parceller, fra dengang man fordelte engjorden ved Børstingerød mose, så alle gårde fik en bid.

"Frederiksens Gård" havde jord på begge sider af vejen og var i drift til det sidste. Frede Frederiksen havde længe holdt stand overfor kommunen, der gerne ville disponere over ejendommens jorder, der hele tiden indgik i "Hvidestensplanen".

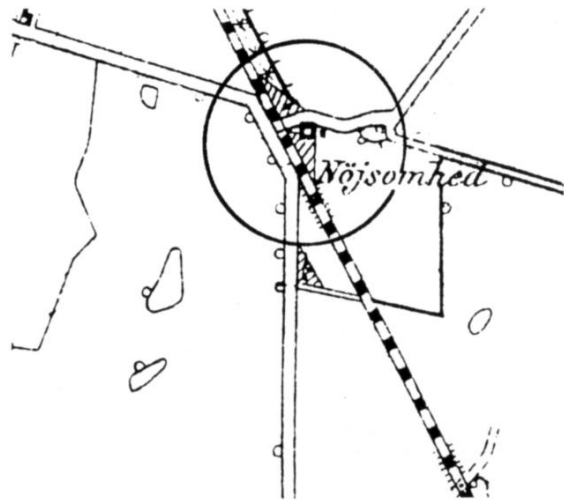
Mange husker vel endnu den følelsesladede debat i Lokalplanens offentlighedsfase, hvor også LA-FAK gik ind for at redde det åbne land med "Frederiksens Gård", den fredede langdysse "Kistedysse", og den skønne oplevelse af Seruminstittets hestefolde.

Men pludselig i 1995 var man i fuld gang med opførelsen af boliger på området, der nu skal hedde Engholm Park, og den lille gård er forsvundet uden forvarsler.

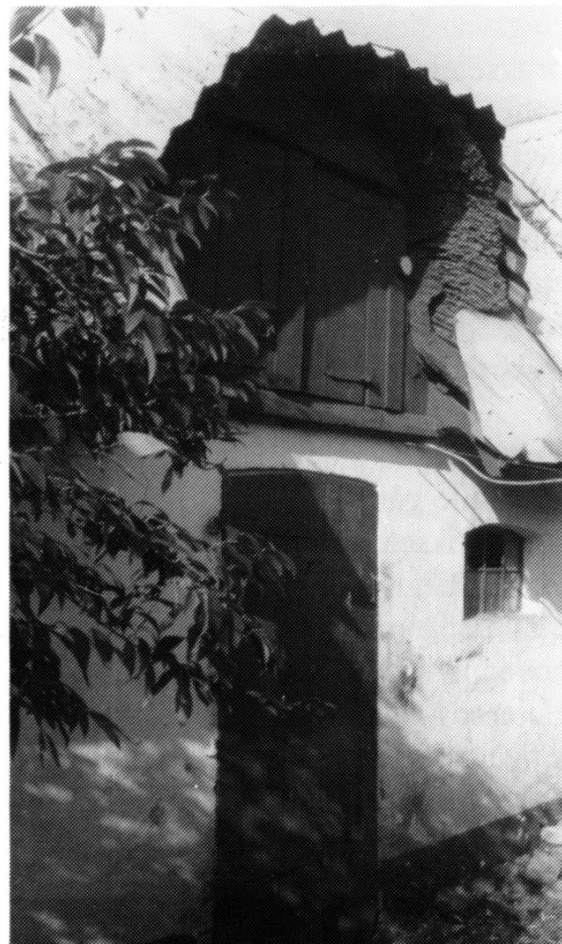
Nøjsomhed

Ret tæt på dette område lå indtil november 1995 en tredie lille landbrugsejendom, der bar det beskedne navn "Nøjsomhed".

Pludselig hørte man ad omveje, at nabovirksomheden "Bantex", der ejede gården ville fjerne den til fordel for en parkeringsplads.

Kortudsnittet fra 1914 viser, at Nøjsomhed lå ved Frederiksborgvej, der inden broen over banen (1933) gik over banen i en overskæring ved det lille ledvogterhus.

Nøjsomheds østlænge; man kan se, at der er stråtag under pladetaget. UH 1995.

Et kig ind gennem Nøjsomheds port mod stuehuset, der var kraftigt ombygget. UH 1995.

Nøjsomhed var et noget forbygget 4-længet husmandssted helt ude ved jernbanen, som mange kendte på grund af et skriggrønt bliktag. Her havde ikke været landbrug i lange tider, og stedet var bolig og base for vognmand H. Jensens container og skraldemandsvirksomhed.

Ved et lidt nærmere kig, opdagede man, at det grønne bliktag lå direkte ovenpå et tilsyneladende intakt stråtag af pæn tykkelse. Det er svært at undgå at få en tanke om, at gården kunne renoveres som en attraktion i området i stedet for denne kyniske nedrivning.

Kunne man f.eks. ikke forestille sig, at verdensfirmaet Bantex kunne

bruge en lille, meget køn stråtækt 4-længet idyl som repræsentationslokaler, showrooms eller personalekantine, kontor eller direktørbolig? Lad det nu være; gården var for almindelige mennesker ret forsømt og det indre spoleret, og intet er tilbage nu.

Det, der er tilbage, er LAFAKs opgave i at skildre disse forsvundne landbrugsejendommers historie, ejerforhold m.m.

Faktisk ved vi meget lidt og modtager med tak oplysninger og billedmateriale - hvis nogen skulle kende nogen, der har noget på dem.

Ole Høegh Post

LIGKAPEL PÅ LILLERØD KIRKEGÅRD

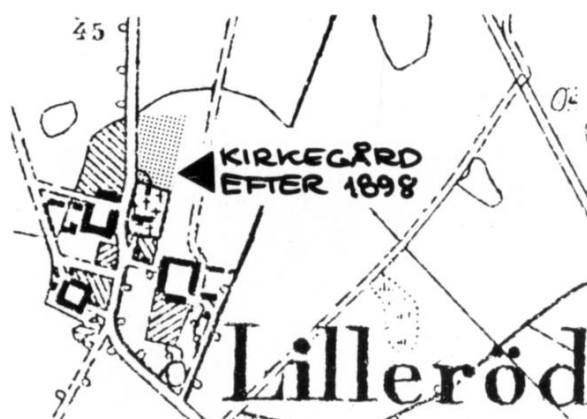
I 1874 købte kirketiendeyderne i Lillerød deres kirke af staten for 1.375 rigsdaler. Dengang var kirken uden tårn, kirkegården var meget mindre, og der var heller intet kapel. Efter tretten år besluttede man i 1887 at opføre et ligkapel og udvide kirkegården.

Det første, der viser sig i kirkens korrespondance og regnskaber, er en regning, fra murermester Chr. Svendsen i Hillerød for "leveret Tegning og Beskrivelse til et Kapel paa Lillerød Kjerkegaard 10 Kr. skriver Ti Kroner", dateret d. 11. februar 1887.

Tegningen er forsvundet i tidens løb, men beskrivelsen eller "Konditionen" er bevaret og lyder som følger:

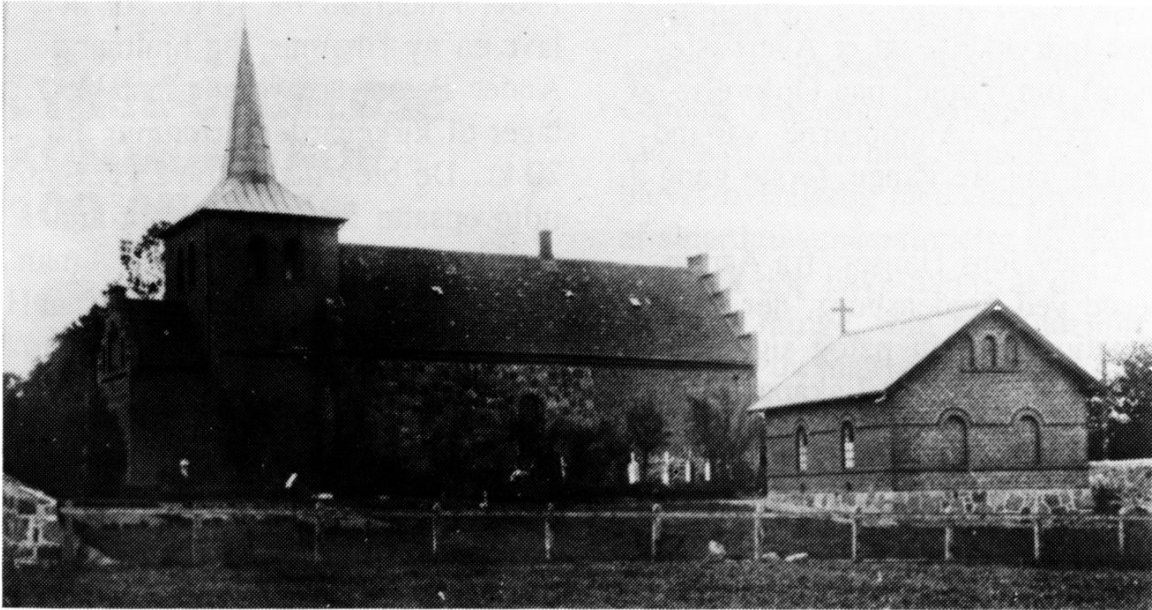
"Konditionen for opførelsen af et Ligkapel paa Lillerød Kirkegaard efter en fremlagt Tegning. Kapellet skal være 11 Alen langt, 9 Alen bredt og 4 Alen højt fra Overkanten af Gulvet til Overkants Rim (rem)...Kapellet skal være færdig til 1ste Juli d.A. - Enhver bydende skal være bundet ved sit Bud til 1ste April, til hvilken Tid Approbation vil blive meddelt den, hvis Tilbud er antager.

Intreprenøren leverer alt fornødent Materiale.

Murerarbejdet

Alt Arbejdet udføres efter de paa Tegningen viste Maal og Forsiringer. Alle udvendige synlige Mursten skal være røde fuldbændte Maskinsten og fuges med runde Fuger af Cement; indvendig kan anvendes fuldbændte Flamsten og alle indvendige Murflader fintpudses og hvidtes. Mureren leverer og anbringer de paa Tegningen viste 4 Stkr. støbte Jernvinduer, der skal være 2 Al. høje og 1 Al. brede med 3 Ruders oplukke i hvert Vindue, samt 8 Stkr. 8 Tommers Ventiler. Over Soklen lægges et isolerende Skifte. - Gulvet skal være af Beton og 5 Tommer tykt af en Blanding af 1 Del Cement, 3 Dele Grus og 6 Dele Granitskjerter med et Pudslag paa 3/4 Tomme i en Blanding af 1 Del Cement og 2 Dele Grus. Grusen skal være renkornet og Kalken Faxe Kalk, forsvarligt blandet. Der skal bruges 1 Td. Kalk på 1000 Mursten. Gavlene skal være ens, men i den nordlige Gavl laves kun en blind Dør med 1 Stens Mur. Væggene vaskes udvendig med Saltsyre, førend de fuges.

Lillerød kapel og kirke før 1906, hvor kirken fik et rigtigt tårn, og kapellet lige var opført. Det er ikke længe siden, at man diskuterede om kapellet, der nu ikke længere bruges, skulle nedrives. Heldigvis blev det bevaret.

Tømrerarbejdet

Alt Tømmer skal være af rundt udenlandsk Fyrretræ. Der skal være 9 Spærgebinder og et afbundet Spræng, som vist paa Tegningen med en gennemgaaende Jærnstang til Sæmmenskruning. Spærrene skal være 5/5 Tommer og høvles og fases. Lægterne skal være 1 1/4 - 2 1/4 Tm. og høvles. Der lægtes til Skifer. Taget belægges med Skifer af bedste Sort. Skiferne lægges i Kidt med Zinkryg. Der leveres en dobbelt udvendig Dør i Plankekarm af godt tørt vestindisk Træ. Plankerne skal være 3 Tommer tykke og 8 Tommer brede. Der anvendes 1 1/2 Tommers Brædder til Dørrammen; Døren skal ellers være efter Tegningen. Der anvendes til Døren store hollandske Hængsler, der anbringes

saaledes, at Døren kan falde op til Muren. Til Døren leveres en Indskudslaas med Jærn-Haandtag og de fornødne Skudder. Forøvrigt leverer Tømreren det fornødne Smedebeslag og Søm til Tømrerarbejdet. I Lokalet sættes et 5 Tommers højt Fodpanel. Alt træarbejdet skal ferniseres 2 Gange, Der anbringes Tagrender med 2 udløbende Render paa 6 Tommers Længde. Renderne lægges paa smedede Bøjler med 18 Tommers Mellemrum.

Naar Arbejdet ikke er færdigt til den fastsatte Tid erlægges en Mulkt af 5 Kr. daglig.

Lillerød, d. 1ste Marts 1887."

Det hele er underskrevet af kirkeværgerne.

Herefter følger to regninger fra henholdsvis Frederiksborg Amts

Avis og Frederiksborg Amtstidende "for Indrykkelse af et Avertis(sement) om Tilbud paa Opførelse af et Ligkapel". Annoncerne var indrykket ialt tre gange, første gang d. 3. marts.

Det blev Jens Hansen fra Asminderød ved Fredensborg, der vandt licitationen. Han påtog sig d. 24. marts, at opføre et ligkapel på Lillerød kirkegård "efter Conditioner og Tegning. Og forpligtiger mig til at levere 1ste Sort røde facade Steen".

Allerede fire dage efter, er der betalt en regning på 71 kr. og 25 øre til en Peder Andersen for "Opsætning af 95 Kvadratalen Grund til et Ligkapel paa Lillerød Kirkegaard". Så går Jens Hansen i gang, og en måned efter, d. 25. juni, fik han udbetalt 890 kr. for kapellet.

I forbindelse med bygningen af kapeller blev kirkegården samtidig udvidet.

Vi finder en regning fra landinspektør Sørensen i Hillerød på udstyknings på en parcel fra matr.nr. 5a Lillerød, dateret 7. november 1887. Nr. 5a Lillerød er Kirkehavegård, og hver gang kirkegården er blevet udvidet, er det Kirkehavegård, der har lagt jord til udvidelsen.

Sent på efteråret fik Morten Hansen udbetalt 25 kr. "for regulering af og paakørsel af Jord og Grus på Pladsen Nord for Kirkegaarden fra Vejen op til Kapellet" (samt en stenkiste). Det er kirkegårdsudvidelsen, der nu er blevet planeret.

Peder Andersen fik 15 kr. for at lave en ny ringmur, og hjulmand Ander Petersen leverede 2 stakitlåger til kirkegårdens ringmur for 20 kr. De blev malet for 2 kr. Samtidig opsatte han 2 pæle "for andslag for Døren i Ligkapellet" - man var altså allerede blevet træet af, at døren, der jo i følge konditionen skulle kunne "falde op til Muren", ramlede ind i væggen på kapellet, hver gang man åbnede den. Det sidste vi møder til kapel og kirkegårdsudvidelse i denne omgang, er et brev fra landinspektør Sørensen til distriktslæge Ring, fra 1898, hvor det oplyses, at det jordstykke, der blev erhvervet fra Kirkehavegård i 1887 til udvidelse af kirkegården, var ført til afgang i "Matrikullen med ½ Album Hartkorn og 2 Øre Gammelskat som en Del af Kirkegaarden".

Birthe Skovholm

LYNGE-UGGELØSE KOMMUNE FOR 100 ÅR SIDEN

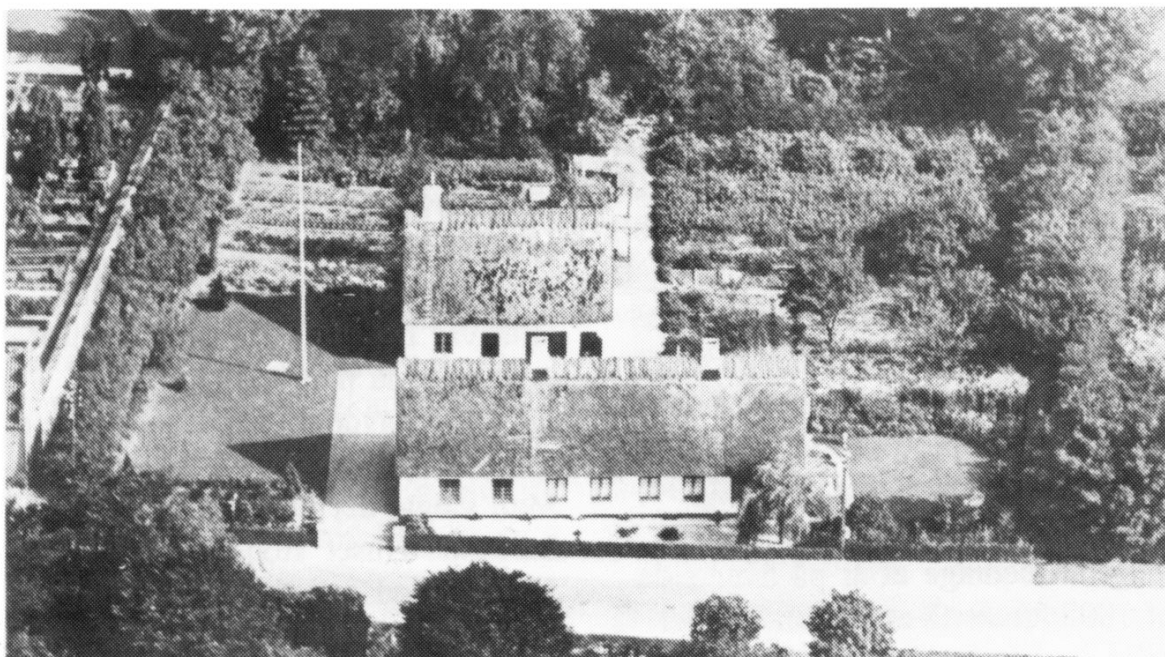
Hvad skete der i Lynge-Uggelse kommune for 100 år siden? For at tilfredsstille min nysgerrighed gav jeg mig til at læse i sognerådets forhandlingsprotokol for årene 1894, 1895 og 1896, det vil sige, jeg har valgt at medtage et år på hver side af 1895 for at få et mere afrundet billede af forholdene. Ville jeg nøje efterligne rubrikker med tilsvarende spørgsmål i aviserne, kunne jeg kun finde en ting, som passede nogenlunde med datoen for dette blads tilblivelse, nemlig at sogne-

rådet den 30. december 1895 vedtog, at hovedbygningen til Ganløse Forsørgelsesanstalt skulle sælges til nedrivning. Anstalten var blevet overflødig med indførelsen af alderdomsunderstøttelse i 1891. Man må dog have ment, at der altid var fattige, som faldt udenfor systemet, da man allerede d. 17. juli 1895 havde vedtaget at bygge et fattighus på matrikel 23 i Bastrup. Man valgte det billigste tilbud på 2.388 kr. Huset stod til omkring 1960 og hed i daglig tale kommunehuset.

Læsningen af forhandlingsprotokollen afslørede mange forhold, som var helt anderledes og mærkværdige for for en nutidig læser. Der var intet rådhus. De månedlige

"Tyendekommissionen ventes". Axel Thiess i "Blæksprutten" 1905. Der er nok også blevet pyntet ekstra op i karlekamrene i Lynge og Uggeløse, når Tyendekommissionen havde anmeldt besøg.

Luftfoto af Lyngby gamle skole på Lyngby Bygade 18. Der er ikke forandret meget i de sidste hundrede år. 1950.

møder blev holdt i et lejet lokale på Lyngby kro. Det kostede i 1896 20 kr. årligt (Regnskabsbilag 1896 13/3 103). Hvad fortæringen angår, findes der ingen bilag, så vi må leve i uvidenhed. Der var heller ingen embedsmænd. Sognerådets 10 medlemmer var i ganske bogstavelig forstand et arbejdende råd.

Sognerådetsarbejde

Arbejdet blev i nogen grad fordelt mellem medlemmerne efter bopæl. Til eksempel: Hvert kvartår er der omkring 5 foliosider i protokollen med navne på skatteskyldnere, opdelt efter distrikt. Et medlem fra hvert distrikt fik så til opgave efter listen at opkræve restancerne. En ulige behageligere opgave var det vel at uddele alderdomsunderstøtelse i sit distrikt (f.eks. møde 10.4.1894).

Opkrævning af skolemulkter fra de

forældre eller arbejdsgivere, som holdt børnene hjemme fra skole uden lovlig grund, var overdraget de medlemmer, som var skoleforstandere - efter behandling i sognerådet. Nu vi er ved skolerne, så kan man også følge hele proceduren, når der skulle ansættes en ny lærer. Alle ansøgenes navne er skrevet i protokollen, såvel som hvordan det enkelte medlem stemte ved den endelige udvælgelse af en ny lærer. Stillingen gik selvfølgelig til den kandidat, der fik de fleste stemmer.

Et andet område, som kan følges i detaljer, er det årlige syn af kommunens ejendomme: Skoler, kirker og sprøjtehuse. Alt gennemgås nøje; man bestemmer, hvad der skal repareres af hvem og til hvilken pris. Stort og småt imellem hinanden: et nyt tag på en byg-

ning, maling af en stue, opretning af en dør, en ny tørvekasse til skolestuen m.v.

Af synet d. 15. maj 1896 fremgår det, at skolelærer Kristiansen i Vassingerød endnu driver landbrug. Han får reparationer udført i sin stald og svinestald og får bevilget indretning af et karlekammer over skolebygningen. De andre skoler har kun udhuse og skure. Man sidder tilbage med indtryk af, at sognerådsmedlemmerne har forstået sig på reparationer og også på, hvor der kunne spares.

De var måske knap så hjemmenvante, når de skulle tage stilling til en ansøgning fra Kristiansen i Vassingerød om penge til at købe et nyt Danmarkskort, et nyt Europakort samt nye geografibøger. I hvert fald vil de først have en udtalelse fra skolekommissionen (møde 25.7.1894).

Veje og vandløb

Et stort problem ifølge protokollen er vedligeholdelse af veje og vandløb. Med mellemrum behandler sognerådet klager over vejenes usle tilstand, over dårlige broer og over stenkister, der falder sammen.

Vejene blev vedligeholdt efter en årlig licitation. Det er klart, at ikke alle var lige dygtige til at opfylde de indgåede forpligtelser. Ved klager blev der berammet åstedsforretninger med 2 eller 3 sognerådsmedlemmer, hvor man søgte at få en mindelig løsning. Det var ikke altid let at få folk til at udføre, hvad de

skulle, så der måtte nye møder til. En lignende fremgangsmøde blev fulgt ved klager over manglende oprensning af åløb. Der var tale om Kollerød å, Lyngå og hele Langesø og Kedelsø området. Det var ofte de samme lodsejere, som forsømte deres pligter, og ikke altid de "mindste" bønder.

Borgerligt ombud

Der var mange andre forhold, som skulle varetages i en kommune. Da der som nævnt ikke fandtes embedsmænd, blev de udført som såkaldt borgerligt ombud. Det betød, at det var næsten umuligt at slippe for jobbene, hvis man ikke kunne møde med en virkelig god lægeattest. Normalt fik man disse job for 3 år. Det drejede sig om job som snefoged, brandfoged, taksationsmænd, vandsynsmænd, voldgiftsmænd i tyendesager, ligsynsmænd, stævningmænd o.s.v. Et job som snefoged var ikke eftertragtet, men det hjalp vel på vanskellighederne, at jobbene i realiteten gik på omgang mellem bønderne. Der vælges enkelte parcellister ind i sognerådet, men ingen arbejdere, så magten ligger endnu hos bønderne i sognene.

Landskabet ændres

Sognet ændrer udseende i disse år. Den 13. oktober 1896 får Telefonselskabet i Frederiksborg Amt tilladelse til at anbringe telefonpæle langs kommunevejen fra Herlev sogneskel til Kollerød. Det må på

længere sigt have ændret landskabet endnu mere, at sognerådet lader elmetræer plante langs kommunevejene. Kommunen får i 1895 (d. 13.10.) og 1896 (10.12) leveret 100 gode elmetræer fra en Hørs-holmgartner til 60 øre stykket. Kommunens iver har måske noget at gøre med, at amtet efter plantningen betaler halvdelen af udgifterne. Det er vel nok nogle af disse elmetræer, der er blevet fældet i de seneste år på grund af elmesygen. Gårdmand Jens Villumsen, Kollerød, tager selv et initiativ - med sognets godkendelse. Han planter træer fra Kollerød til Lillerød over sine marker. Mod at vedligeholde træbestanden får han lov til at bruge affaldsbrændslet fra disse. De samme betingelser får et par gårdmænd i Lynge, som vil plante træer fra Uvelse sogneskel til Lynge Mølle.

Jeg ved meget lid om, hvor kommunen har plantet træer. Der nævnes kun et sted (møde 16.1.1894), nemlig fra Lynge kro til Gandløse skel. Ældre beboere i sognet kan måske huske, hvor der ellers har stået elmetræer.

Rariteter

En plage, vi ikke kender mere, er omtalt på et møde den 14. maj 1895. Folk skal opfordres til at samle oldenborrer. Man vil betale 8 øre pundet. Oldenborrerne blev brændt på Baunedal mejeri. 8 øre pundet lyder ikke af meget, men for børn og fattige har det vel

Oldenborrer.

betydet en lille kontant indtjening. Jeg kom til at tænke på det, da sognerådet efter ønske fra Karlebo kommune bedes "...afkræve Ole Jensens Enke en skolemølt på 30 øre for hendes Datters forsømmelse i Oktober 1894 og i Mangel af Betaling lade vedkommende afsone Beløbet". Karlebo kommune synes at samle på småsummer endnu mere nidkært end Lynge-Uggeløse. Beløbet blev betalt og sendt til Karlebo den 29. december 1894, så ingen skulle til afsoning.

Det synes latterlig små beløb for os. Til sammenligning: Man regner med, at en gennemsnitlig timeløn for en landarbejder omkring 1895 var 1,50 kr. På årsbasis ser det måske ikke værst ud, men de fleste landarbejdere havde ikke beskæftigelse hele året. (Kilde: Det industrielle Danmark 1840-1914 ved Hyldtoft, Askgaard og Niels F. Christiansen, s. 307).

Sociale forhold

Til sidst et par eksempler fra den sociale front, som fylder uforholds-

mæssigt mange sider i protokollen. Julius Lippert på Lyng Overdrev klager til sognerådet over, at en plejedreng hos ham dagen før er blevet gennembanket af en afbygger samme sted "paa en uforsvarlig Maade...saaat Drengen i stærkt lidende Tilstand som følge af Slagene maatte holde Sengen". Man har tilkaldt lægen, som har attesteret den voldsomme gennempryglig, men ikke mener, at drengen vil få varige mén. Sognerådet anmelder sagen, "om der skulle findes Anledning til at undersøge Sagen". For alle tilfældes skyld skal afbyggeren refundere sognerådets udlæg med 6 kr. (Møde 12.11.1895).

Som tidligere nævnt indførtes der alderdomsunderstøttelse i 1891 til varigt trængende over 60 år - uden tab af valgret. Hjælpens størrelse blev fastsat efter skøn af sognerådet. Der findes mange ansøgninger for årene 1894-96 om støtte, og de bevilgede understøttelser går fra 50 kr. og op til 200 kr. Langt de fleste får mellem 50 og 100 kr. pr. år.

Folk, der havde mod til det, kunne klage til amtsrådet over den tildelte støtte. Det gjorde indsidder Lars Nielsen (LN) i Vassingerød, men det fremgår, at klagen er skrevet for ham af Studentersamfundet (en radikal gruppe blandt studenterne i København). Amtet ønsker derfor nærmere oplysninger om LN's indkomst og om hans og konens helbred. Fra mødet den 2. april 1894 findes en meget lang rede-

gørelse til amtet. Man havde i 1893 ydet ham 50 kr. om året, hvilket sammen med indtægten fra hans røgterjob på en gård kunne give ham og konen et passende udkomme. Hans husbond ønskede at beholde ham, men LN forlod arbejdet, angiveligt på grund af dårligt syn. Da han altså ikke ville arbejde, havde man bevilget ham 80 kr. pr. år, og det er den forhøjelse, LN synes er for lille sammenlignet med andre i samme kår.

Sognerådet har nu spurgt sig for til højre og venstre og "beviser", at mandens syn "ikke er mere svækket end det i Almindelighed kan ses hos ældre Folk, uden at de af denne Aarsag behøve at opgive deres Virksomhed". På samme måde "beviser" de, at hans kone ikke er krøbling efter et uheld for nogle år siden. Hun færdes ude, kan hente mælk på en gård, og hun kan også arbejde "med lugning paa Markerne og andet mere". De to gode gårdmænd i Vassingerød, som har bevidnet indholdet, er ført bag lyset. Amtet bedes afvise klagen, "da LN har saa høj en Understøttelse, som Sogneraadet tror at kunne forsvare". Klagen bliver afvist af amtsrådet (møde 8.5.1894). Livet var barskere dengang, men her spores en svag tendens til ikke at affinde sig med tingenes tilstand. Man brugte endnu flere kræfter på en indsidder fra Uggeløse, Vilhelm Hansen (VH), som ikke ville betale skolemulkter for sin søn. Omsider klager VH til amtet, fordi han skal

betale for sin søn Villiam, der lider af ligfald og krampe (epilepsi). Sandsynligvis har sognerådet været irriteret på VH, som i følge regnskaberne hvert år fik ret mange penge i "øjeblikkelig Hjælp"; man bruger nemlig mere end 2 foliosider på at bevise, at Villiam intet fejler. Han er kun uopdragen og fjøtter omkring, som han selv vil; han kaster sten ind ad folks vinduer og knalder ruder. En nabokone fortæller også, at når hun ser drengen, og han begynder med sine ryk, holder han op, når hun truer ham. Skolelæreren, som har haft fornøjelsen af hans selskab 2 dage i marts måned, mener heller ikke, at han fejler noget, men understreger hans uopdragne væsen og hans uvidenhed.

I denne redegørelse inddrager man

så yderligere, at faderen er en upålidelig person, som skovvæsenet har bortvist fra skoven. En lægeattest fremsendes, men den siger intet, da lægen kun har forældrenes udsagn at holde sig til. Selv fandt lægen intet unormalt. (møde 8.5.1894)

Det var til at forudse efter denne skrivelse, at amtet ville afvise klagen. Desværre er der ikke mere om drengen, så vi må antage, at han har besøgt skolen nogenlunde regelmæssigt herefter.

Alle disse ting foregik i Lyngby for omkring 100 år siden ifølge sognerådets forhandlingsprotokol. Hvad der ellers skete, må man finde andre steder.

Karen Andersen

ARKIVNYT

MALERI AF GL. SKOLEGÅRD

I 1917 havde den afholdte lærer på Lillerød skole, Mathias Hansen Bogh, 40 års jubilæum. Dette blev markeret af tidligere elever og beboere i Lillerød med et oliemaleri malet af den lokale maler og keramikker Karl Schröder. Billedet forestiller Gl. Skolegård på Kollerød-

vej, og til billedet hører en gratulationsbog med navnene på alle gratulanterne - det drejer sig om næsten alle beboere i Lillerød sogn og også enkelte fra bl.a. Blovstrød. Bogen er indledt og sluttet med to akvareller af en egeløvskrans og Kirkehavegård, og det er løjtnant Westring, der stod for både tekst og billeder. Et barnebarn til lærer Bogh har nu overladt både billede og gratulationsbog til Arkivet.

1877 1917

Hr. Førstelærer
M: H: BOGH

Hjærtelig Tak for 40 Aars
 trofast Arbejde som Lærer
 og Kirkesanger i Lillerød
 bringes Dem herved af
 gamle Elever og Beboere
 i Lillerød Sogn.

Anders Andersen,
 Afbygger.
 Jakob Andersen,
 Afbygger.
 Jens Andersen,
 Sadelmager.
 M: Alstrup,
 Prøvesten.
 P: Andersen,
 Baneformand.
 Barfod,
 Hvidesten.
 Peter Christoffersen,
 Partikulier.
 Melchior Christensen,
 Afbygger.
 N: C: Christensen,
 Villa Ely.
 Dam,
 Gartner.
 Th: Frederiksen,
 Afbygger.

Johan Andersen,
 Afbygger.
 Frøken Andersen,
 Kirkehavegaard.
 Chr: Andersen,
 Savværksarb.
 J: Andersen,
 Portør.
 Carl Andersen,
 Husejer.
 P: Christiansen,
 Statshusm.
 Vilh: Christoffersen,
 Gaardejer.
 P: Christensen,
 Slagter.
 Chr: Christensen,
 Husejer.
 Fr: Frederiksen,
 Afbygger.
 N: P: Gotfredsen,
 Afbygger.

N: Petersen,
 Husejer.
 Johanne Petersen,
 Villa Vito.
 Søren Rasmussen,
 Gaardejer.
 Anna Svendsen,
 Frøken.
 Svend Svendsen,
 Gaardejer, Søholm.
 P: Sørensen,
 Smedemester.
 P: Chr: Sørensen,
 Tømrer.
 E: Schmidt,
 Værkfører.
 K: Thillemann,
 Siegfred Winberg,
 Statshusmand.
 J: C: Walthers,
 Overintendant.

Sine Petersen,
 Husejerske.
 E: Paulsen,
 Maskinpasser.
 Rasmus Rasmussen,
 fhv: Gaardejer.
 O: P: Svendsen,
 Afbygger.
 Carl J. Schmock,
 Haughus.
 Niels Sørensen,
 Husmand.
 L: Schmidt,
 Snedker.
 Karl Schröder,
 Keramiker.
 N: Trojel,
 Provst.
 Laurits Winsted,
 Statshusmand.
 Westring,
 Løjtnant.

ARKIVNYT

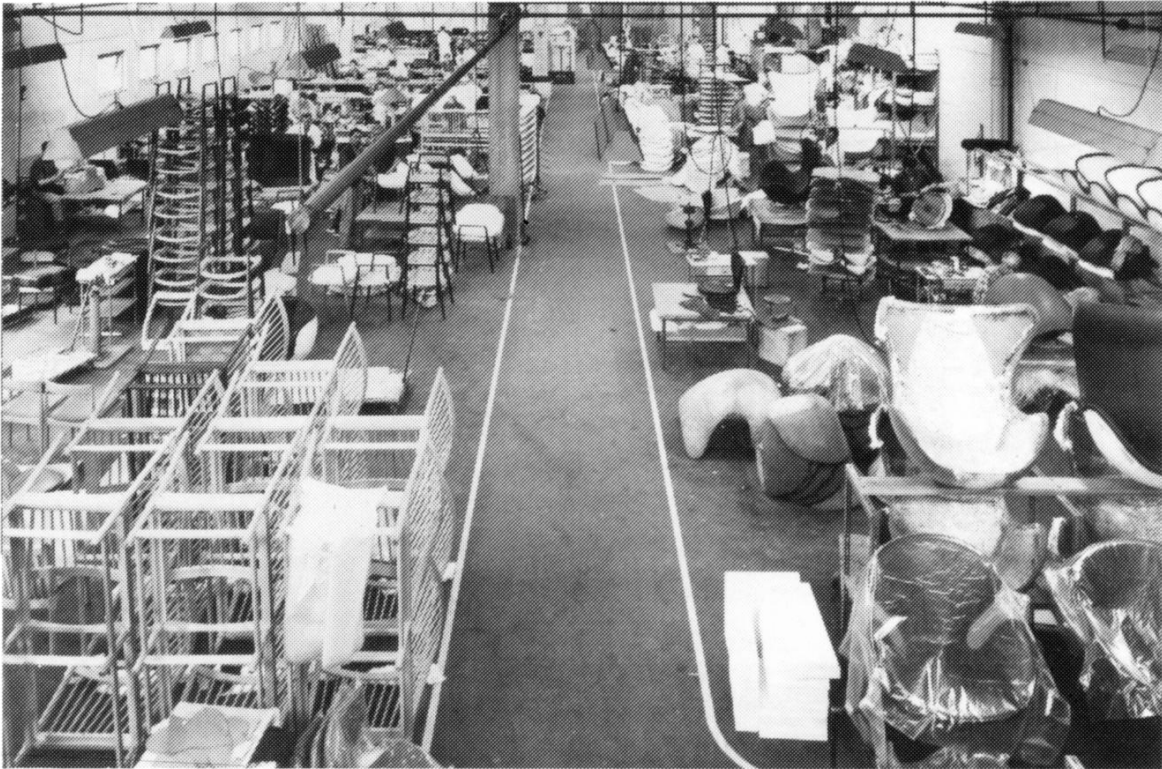
FOTOS FRA FH

Først i det nye år har Arkivet modtaget en stor aflevering af billeder fra Fritz Hansen. Det drejer

sig helt nøjagtigt om 797 fotografier af fortrinsvis møbler. Men der er også en del fotos af produktionen. Der venter nu et større registrerings- og opklaringsarbejde, idet det kun er en lille del af billederne, der har forklarende tekst bagpå. Vi viser nogle eksempler fra afleveringen.

En Arne Jacobsen-stol betrækkes.

Kig ud over fabrikshallen på FH. Til højre ses produktionen af Arne Jacobsens stol "Ægget".

Søren Hansen, bror til "unge" Fritz Hansen, var uddannet regnskabsmand og tog sig bl.a. af eksporten af FH-møbler til USA. Her ses han som nr. 2 fra venstre ved en stand på en stor møbeludstilling.

Efter de strenge vintre i 1940'erne gik mange valnøddetræer ud. En hel del af disse træer blev brugt til møbler.

Kinesiske portrætfigurer fra begyndelsen af 1700-tallet. Bemærk kina-stolene, der senere inspirerede den danske møbelarkitekt Hans J. Wegner.

Lynges bygade 9 med vindmøllen, der indtil 1937 pumpede vandet op. Til venstre: Lindhøjgårds elektricitetsmølle.

ARKIVNYT

BYBRØNDE I LYNGE OG UGGELØSE

På grund af fare for forurening af grundvandet, bliver der i denne tid opfyldt en hel del ubrugte brønde og vandboringer rundt om i kommunen. Som følge af dette har Arkivet fået rettet opmærksomheden mod de gamle bybrønde i Lynges og Uggeløse.

Den ældste bybrønd i Lynges ligger stadig ved den gamle skole på Lynges Bygade 18. Denne brønd blev afløst af en ny brønd i skellet mellem Lynges Bygade 9 og 11, som sandsynligvis stammer fra 1904. Dette år blev Lynges-Uggeløse sogneråd nemlig medgarant for et

lån på 6.200 kr., som blev optaget i HAFNIA til oprettelse af et vandværk. Over brønden blev sat en vindmølle, der trak vandet op i en højdebeholder. Da vandforbruget steg, blev vandværket på et tidspunkt nødt til at lave en boring ned til 75 meters dybde for at klare efterspørgslen på vand. I 1937 blev vindmøllen revet ned, og en ny boring få meter derfra blev taget i brug. Nu havde man bygget et rigtigt pumpehus over boringen. Da denne boring også løb tør, flyttede vandværket få hundrede meter hen mod kirken, og idag ligger det nye vandværk på Hillerødvej.

I Uggeløse ligger den gamle bybrønd lige nedenfor kirken. På Arkivet har vi flere billeder af den høje svingpumpe, og den har sidst været vist i Nøglehullet i 1995.

DEN INDISKE CHOLERA

I sommeren 1853 var der usædvanligt mange dødsannoncer i "Berlingske Tidende", og en kynisk journalist skrev om Almindeligt Hospital, som altid var overfyldt, at "Hospitalet rømmes nu desværre af sig selv uden Ulejlighed eller Udgifter".

Det begyndte med, at en tømrer fra Orlogsværftet i juni 1853 blev indlagt på Sætatens Hospital med kolera. Denne tømrer blev rask, men andre patienter med andre sygdomme blev smittet, og epidemien var over København. Første dag døde 70, med tallet steg hurtigt til ca. 200 om dagen. I alt døde i København 4.743 mennesker og ude i landet yderligere ca. 2.000. Katastrofen førte iøvrigt med sig, at byen fik en ordentlig vandforsyning med filtreret vand, og byggeriet "Brumleby" blev bygget af "Lægeforeningen mod Koleraens Udbredelse".

Selvom det hed sig, at kolera ikke kunne udbredes over havet og således ikke springe fra Tyskland til Sjælland, så var risikoen der alligevel: Karantænen for skibsbesætninger var ophævet, og det var måske årsagen til, at der landet

over, og således også i Bløvstrød sogn, 5 år før epidemiens brød ud i hovedstaden, blev truffet foranstaltninger til imødegåelse af koleraangreb.

I forhandlingsprotokollen læser vi: "1848 September 6te afholdtes et Sogneforstanderskabsmøde i Bløvstrød Kroe, og, under Forhandling foretoges følgende Sager. Alle Medlemmer gav Møde.

A. Cholera-Sagen.

Efter at Hr. Pastor Scheller efter f.M.s Bestemmelse havde været traadt sammen med Delegerede fra de øvrige Sogne i Hirsch(h)olm District tilligemed Districtslægen og Birkedommeren betræffende forberedende Foranstaltninger til at modtage den indiske Cholera i det Tilfælde den skulle udbryde her, refere(re)de Hr. Pastoren følgende Resultat af disse Forhandlinger: At ethvert Sogn har at foranstalte Localer til et Sogns Lasarethe hvortil bliver af Sognets Beboere at udskrive 10 Senge med Halmmadrats og Skraapude.

30 Par Lagner.

10 à 12 uldne Tæpper eller Dækkener.

Et Hoved-Lasareth for alle 4 Sogne paatog Doctor Weber sig at foranstalte anskaffet som han antog ville blive på Brønsholmdahl.

Til et Sogne-Lasareth for Bløvstrød Sogn er udseet Tvilling(g)ården, og Eieren Hans Christensen har efter Aftale med Hr. Pastor Scheller invilget heri. De 10 Senge med

1 Seng med Tilbehør leveres af	Anders Larsen i Blovstrød Seierø	"
	Christian Pedersen	"
	Pastor Scheller	"
1 Do	af Jens Nielsen	"
	Hans Christensen	"
	Ole Nielsen	"
	Knud Jensen	"
1 Do	af Christian Larsen Allerød Lars Christiansen Ludserød Christian Hansens Enke	"
	Rasmus Olsens Enke Tornegården	
1 Do	af Poul Jensen Johan Jensen og Jens Christiansen	
1 Do	af Schrøder Høveltegaard	
1 Do	af Klædehandler Schmidt Sandholm Niels Pedersen og Peder Nielsen Kjettinge	
1 Do	af Anders Pedersen og Anders Jørgen i Kjettinge Hans Madsen	"
	Jens Andersen	
	Peder Jensen Sluttrup	
1 Seng med Tilbehør leveres af	Hans Christensen og Anders Larsen Selsmark Niels Willumsen	"
	Peder Jensen	"
	Anders Olsen	"
1 Do	af Hans Jensen Selsmark Anders Hansen Stimestrup Jørgen Olsen Stumpedøse Ole Poulsen Langilte	
1 Do	af Jens Larsens Enke Agiltegaard Kammerraad Lund Nebbegaard Niels Jensen Mortenstrupgaard Lars Jensen Svendstrupgaard	
4 Par Lagner leveres af	Hans Jensens Enke Hvedehave	
4 Par do	af Jens Jensen Breeltegaard	
2 Par do	af Forstraad Schade Dæmpegaard	

Denne Præstation bliver at holde parat til det paafordres leveret hvilke(n) Bekjendtgjørelse u(d)stedes snarest muligt til Sognefogdens nærmere Foranstaltning".

Halmmadrats Skraapude 2 Par Lagner og 1 uldent Tæpe eller Dækken holdes parat til at leveres i det Øjeblik samme paafordres. På forstanderskabsmødet den 22. sept. 1853 oplyste formanden, at birkedommer Mourier forlangte forklaring på, hvorfor der i "disse Choleratider" var afholdt et "Dansenegilde" på Blovstrød Kro uden hans tilladelse. Formanden prøver at undskylde sig med, at han kun har givet tilladelse til at danse en times tid, men ikke mere.

Man anser endnu ikke epidemien for standset, hvorfor man ikke vil

nedlægge lazarettet i Overdamshuse og må vedblive at betale leje til murer Weber. Den beslutning bliver så meget lettere for forstanderskabet, som man vurderer, at familien ellers skal have fattighjælp. Det ser ikke ud, som om lazarettet nogensinde kom i brug, og for øvrigt opsagde man lejemålet pr. 1. november 1853. Lejen indtil dette tidspunkt dækkede netop omkostningerne ved murerens hospitalsophold på Usserød sygehus, hvor han døde.

Max Jakobsen og Per Jørgensen

